

INGLIZ TILINI O'QITISHDA O'QUVCHILARNING INDIVIDUAL TA'LIM TRAYEKTORIYASINI SHAKLLANTIRISHNING ADAPTIV METODIK MODEL

Boynazarova Barchinoy Abdusalom qizi

Pedagog, ingliz tili va adabiyoti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz tilini o'qitish jarayonida o'quvchilarning individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirishning adaptiv metodik modeli, uning nazariy asoslari va amaliy imkoniyatlari yoritilgan. O'quvchilarning individual qobiliyatlari, bilim darajasi, qiziqishlari, o'rganish sur'ati va ta'lim ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'qitish samaradorligini oshirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, adaptiv ta'limning diagnostik, maqsadli, mazmuniy, texnologik va baholash komponentlari tavsiflangan. Ingliz tilini o'qitishda differensial yondashuv, raqamli ta'lim vositalari, individual topshiriqlar va formativ baholashdan foydalanish orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari asoslab berilgan. Maqolada taklif etilgan metodik model o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ingliz tilini o'qitish, individual ta'lim trayektoriyasi, adaptiv ta'lim, metodik model, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, differensial yondashuv, kommunikativ kompetensiya, raqamli texnologiyalar, formativ baholash, individual ta'lim ehtiyojlari.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, xorijiy tillarni, jumladan, ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarning bilim

darajasi, til o'rganishga bo'lgan qiziqishi, motivatsiyasi va o'zlashtirish sur'ati bir-biridan farq qilishi ta'lim jarayonini moslashuvchan tashkil etishni talab qiladi.

An'anaviy ta'lim jarayonida ko'pincha barcha o'quvchilarga bir xil mazmundagi topshiriqlar, bir xil muddat va yagona o'qitish usullari taklif etiladi. Bunday yondashuv ayrim o'quvchilar uchun yetarli darajada samarali bo'lsa-da, bilim darajasi pastroq yoki yuqoriroq bo'lgan o'quvchilarning individual ehtiyojlarini to'liq qondirmasligi mumkin. Natijada ayrim o'quvchilarda o'rganishga bo'lgan qiziqish pasayishi, boshqalarida esa mavjud salohiyatdan to'liq foydalanilmasligi kuzatiladi.

Shu nuqtayi nazardan, ingliz tilini o'qitishda individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish va uni adaptiv metodik model asosida tashkil etish dolzarb ilmiy-metodik ahamiyatga ega. Individual ta'lim trayektoriyasi o'quvchining mavjud bilimlari, shaxsiy maqsadlari, qiziqishlari va rivojlanish ehtiyojlariga mos ravishda belgilanadigan ta'lim yo'lini anglatadi. Adaptiv metodik model esa ushbu trayektoriyani rejalashtirish, amalga oshirish, nazorat qilish va natijalarga muvofiq takomillashtirish mexanizmlarini birlashtiradi.

Maqolaning maqsadi ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarning individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirishga xizmat qiluvchi adaptiv metodik modelning tarkibiy qismlari, pedagogik shart-sharoitlari va amaliy qo'llash usullarini asoslashdan iborat.

Asosiy qism

1. Individual ta'lim trayektoriyasining pedagogik mohiyati

Individual ta'lim trayektoriyasi — o'quvchining shaxsiy imkoniyatlari, boshlang'ich bilim darajasi, qiziqishlari va belgilangan o'quv maqsadlariga muvofiq tashkil etiladigan ta'lim jarayonidir. Ushbu yondashuvda o'quvchi tayyor bilimlarni qabul qiluvchi subyekt sifatida emas, balki o'z ta'lim faoliyatini rejalashtirish, boshqarish va baholashda faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida qaraladi.

Ingliz tilini o'rganishda individual ta'lim trayektoriyasi o'quvchining tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratiladi.

Bunda har bir o'quvchining qaysi til ko'nikmasi yaxshi rivojlanganligi, qaysi yo'nalishda qo'shimcha yordamga ehtiyoj sezishi aniqlanadi.

Masalan, og'zaki nutqda faol, ammo grammatik bilimlari yetarli bo'lmagan o'quvchiga grammatik mashqlar va yozma topshiriqlar ko'proq tavsiya etilishi mumkin. Aksincha, grammatik qoidalarni yaxshi biladigan, lekin erkin muloqot qilishda qiynaladigan o'quvchi uchun juftlikdagi suhbatlar, rolli o'yinlar va kommunikativ mashqlar samarali bo'ladi.

Individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- **Individuallashtirish tamoyili** — o'quvchilarning qobiliyati, ehtiyoji va o'zlashtirish sur'atini hisobga olish.
- **Moslashuvchanlik tamoyili** — o'quvchining natijalari va ehtiyojlariga qarab metod, topshiriq va ta'lim resurslarini o'zgartirish.
- **Uzluksizlik tamoyili** — bilim va ko'nikmalarni bosqichma-bosqich rivojlantirish.
- **Faollik tamoyili** — o'quvchini ta'lim maqsadlarini belgilash va o'z natijalarini baholashga jalb qilish.
- **Teskari aloqa tamoyili** — o'quvchining rivojlanishi haqida muntazam ma'lumot berish va keyingi o'quv qadamlarini belgilash.

Mazkur tamoyillarga rioya etish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning o'z imkoniyatlariga ishonchini mustahkamlash va til o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasini rivojlantirishga yordam beradi.

2. Adaptiv metodik modelning mazmuni va tarkibiy qismlari

Adaptiv metodik model — o'quvchilarning individual ta'lim ehtiyojlarini aniqlash, ularga mos o'qitish usullarini tanlash, ta'lim natijalarini baholash va ta'lim jarayonini muntazam takomillashtirishga yo'naltirilgan o'zaro bog'liq pedagogik komponentlar tizimidir.

Ingliz tilini o'qitishda mazkur modelni quyidagi beshta asosiy komponent asosida tashkil etish mumkin.

1. Diagnostik komponent.

Ushbu bosqichda o'quvchilarning ingliz tilini bilish darajasi, lug'at boyligi, grammatik bilimlari, kommunikativ ko'nikmalari, qiziqishlari va ta'lim ehtiyojlari aniqlanadi. Buning uchun diagnostik testlar, suhbatlar, kuzatish, yozma ishlar va o'z-o'zini baholash vositalaridan foydalaniladi.

Diagnostika natijalari o'quvchining boshlang'ich holatini aniqlash va unga mos individual ta'lim yo'lini belgilash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

2. Maqsadli komponent.

Bu bosqichda o'quvchi bilan hamkorlikda aniq, o'lchanadigan va erishish mumkin bo'lgan ta'lim maqsadlari belgilanadi. Masalan, ma'lum muddat ichida yangi so'zlarni o'zlashtirish, qisqa matnni mustaqil tushunish, kundalik mavzularda suhbatlashish yoki grammatik xatolarni kamaytirish maqsad qilib olinishi mumkin.

Maqsadlarni belgilashda o'quvchining boshlang'ich tayyorgarligi va kelajakdagi ehtiyojlari hisobga olinadi.

3. Mazmuniy komponent.

Mazkur komponent o'quv materiallarini o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirishni nazarda tutadi. Bunda bir mavzu doirasida turli murakkablikdagi matnlar, topshiriqlar, lug'at mashqlari va kommunikativ vazifalar ishlab chiqiladi.

Masalan, "Environmental Protection" mavzusida boshlang'ich darajadagi o'quvchilar rasm asosida so'zlarni o'rganishi va sodda gaplar tuzishi mumkin. O'rta darajadagi o'quvchilar mavzu bo'yicha matn o'qib, savollarga javob beradi. Yuqori darajadagi o'quvchilar esa ekologik muammolar yuzasidan munozara yoki taqdimot tayyorlaydi.

4. Texnologik komponent.

Ushbu komponentda individual ta'lim trayektoriyasini amalga oshirish uchun mos metodlar, pedagogik texnologiyalar va raqamli resurslar tanlanadi. Differensial ta'lim, loyihaviy faoliyat, kommunikativ yondashuv, hamkorlikda o'qitish va mustaqil ta'lim usullari muhim o'rin tutadi.

Raqamli platformalar, interaktiv mashqlar, elektron lug'atlar, audio va videomateriallardan foydalanish o'quvchiga o'z sur'atida ishlash imkonini beradi. Biroq texnologiyalarni tanlashda ularning pedagogik maqsadga muvofiqligi va barcha o'quvchilar uchun foydalanish imkoniyati hisobga olinishi kerak.

5. Baholash va korreksion komponent.

Ushbu bosqichda o'quvchining belgilangan maqsadlarga erishish darajasi muntazam baholanadi. Formativ baholash, o'z-o'zini baholash, portfolio, amaliy topshiriqlar va o'qituvchining teskari aloqasi orqali rivojlanish dinamikasi aniqlanadi.

Baholash natijalariga ko'ra, individual ta'lim trayektoriyasiga tegishli o'zgartirishlar kiritiladi. Agar o'quvchi muayyan mavzuni o'zlashtirishda qiynalsa, qo'shimcha mashqlar, tushuntirishlar va soddalashtirilgan materiallar taqdim etiladi. Yuqori natijaga erishgan o'quvchilarga esa murakkabroq topshiriqlar beriladi.

Shunday qilib, adaptiv metodik model uzluksiz jarayonni ifodalaydi: diagnostika, maqsad belgilash, moslashtirilgan ta'lim, baholash va qayta rejalashtirish bosqichlari o'zaro uzviy bog'langan.

3. Adaptiv metodik modelni amalga oshirish bosqichlari

Ingliz tilini o'qitishda individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish jarayoni izchil va tizimli tashkil etilishi lozim. Bunda quyidagi bosqichlar tavsiya etiladi.

Birinchi bosqich — boshlang'ich diagnostika. O'qituvchi o'quvchilarning til bilish darajasini aniqlaydi. Bunda faqat grammatik bilimlar emas, balki tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalari ham baholanadi.

Ikkinchi bosqich — individual maqsadlarni belgilash. Diagnostika natijalariga ko'ra har bir o'quvchi uchun qisqa muddatli va uzoq muddatli maqsadlar belgilanadi. Maqsadlar o'quvchining real imkoniyatlariga mos va kuzatish mumkin bo'lgan shaklda ifodalanadi.

Uchinchi bosqich — individual o'quv rejasini tuzish. O'quvchining ehtiyojlariga mos materiallar, mashqlar, mustaqil ishlar va qo'shimcha resurslar

tanlanadi. Zarur hollarda topshiriqlarning murakkabligi va bajarish muddati moslashtiriladi.

To'rtinchi bosqich — adaptiv ta'limni amalga oshirish. Darslarda individual, juftlikda va kichik guruhlarda ishlash shakllari uyg'unlashtiriladi. O'qituvchi o'quvchilarga zarur ko'mak ko'rsatadi, mustaqil faoliyatini rag'batlantiradi va ularning rivojlanishiga qarab topshiriqlarni o'zgartiradi.

Beshinchi bosqich — monitoring va teskari aloqa. O'quvchilarning natijalari muntazam tahlil qilinadi. Erishilgan yutuqlar va mavjud qiyinchiliklar aniqlanib, keyingi ta'lim maqsadlari qayta ko'rib chiqiladi.

Ushbu bosqichlarning izchil amalga oshirilishi o'qituvchiga ta'lim jarayonini boshqarish, o'quvchiga esa o'z rivojlanishini anglash va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

4. Ingliz tilini o'qitishda adaptiv metodlardan foydalanish

Adaptiv metodik modelning samaradorligi uni amaliyotda to'g'ri qo'llashga bog'liq. Shu maqsadda ingliz tili darslarida quyidagi metodlardan foydalanish mumkin.

Differensial topshiriqlar metodi. Bir mavzu bo'yicha o'quvchilarga turli darajadagi vazifalar beriladi. Masalan, "My Future Profession" mavzusida ayrim o'quvchilar kasblarga oid so'zlarni o'rganib, sodda gaplar tuzadi; boshqalari o'z kasbiy rejalari haqida matn yozadi; yuqori tayyorgarlikka ega o'quvchilar esa kasb tanlashning afzalliklari va qiyinchiliklari haqida taqdimot tayyorlaydi.

Kommunikativ metod. Ushbu metod o'quvchilarning ingliz tilida real muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Juftlikdagi suhbatlar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlarni muhokama qilish va savol-javob mashqlari o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtiriladi.

Loyihaviy ta'lim metodi. O'quvchilar o'z qiziqishlariga mos mavzularda loyiha tayyorlaydi. Masalan, "My Hometown", "Healthy Lifestyle" yoki "Environmental Problems" mavzularida matn, taqdimot, plakat yoki videoloyiha

yaratish mumkin. Bunda har bir o'quvchi o'z qobiliyati va til darajasiga mos vazifani bajaradi.

Raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish. Elektron lug'atlar, interaktiv testlar, audioyozuvlar, videodarslar va til o'rganish platformalari o'quvchining mustaqil ishlashini qo'llab-quvvatlaydi. Raqamli vositalar o'quvchiga materialni takrorlash, xatolarini aniqlash va o'zlashtirish sur'atini boshqarish imkonini beradi.

Xulosa

Ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarning individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan, moslashuvchan va natijador tashkil etishga imkon beradi. O'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari, ehtiyojlari va o'zlashtirish sur'atini hisobga olish ularning til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish hamda kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun zarur shart hisoblanadi.

Umuman olganda, individual ta'lim trayektoriyasiga asoslangan adaptiv metodik model ingliz tilini o'qitish sifatini oshirish, o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirish va ularning shaxsiy ta'lim ehtiyojlarini qondirish uchun istiqbolli pedagogik yondashuv hisoblanadi. Kelgusida ushbu modelni turli yosh guruhlari va til bilish darajalarida tajriba-sinovdan o'tkazish, uning samaradorligini aniq mezonlar asosida baholash muhim ilmiy-amaliy vazifa bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. 2023-yil 11-sentabr, PF-158-son.
3. G'afforova T. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Tafakkur, 2011.
4. Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Nihol, 2013.

5. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
6. Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2012.